

2017 ORTAÖĞRETİM TARİH DERSİ 9-11 ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN
“DERS KİTABI YAZIMINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR”IN 9. SINIF
TARİH DERS KİTABINDAKİ YANSIMALARI

The REFLECTIONS of “POINTS to CONSIDER in WRITING TEXTBOOKS”
CONTAINED in the 2017 SECONDARY EDUCATION HISTORY 9-11 CURRICULUM
in the NINTH GRADE HISTORY TEXTBOOK

Bülent AKBABA

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, E-posta: akbaba@gazi.edu.tr

[orcid.org/ 0000-0002-1335-3919](https://orcid.org/0000-0002-1335-3919)

Article Info

Article Type	Research & Theoretical
Received	23.09.2018
Accepted	16.12.2018
DOI	10.17497/tuhed.462950
Corresponding Author	Bülent AKBABA
Cite	Akbaba, B. (2019). 2017 ortaöğretim tarih dersi 9-11 öğretim programında yer alan “ders kitabı yazımında dikkat edilmesi gereken hususlar”ın 9. sınıf tarih ders kitabındaki yansımaları. <i>Turkish History Education Journal</i> , 8 (1), 1-26. DOI: 10.17497/tuhed.462950

Öz: Türkiye Cumhuriyeti’nde öğretim programlarının eğitim bilimi ilkeleri doğrultusunda radikal bir şekilde yenilediği dönemin ürünü olan 9. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı, 2007 yılında yayımlanmış ve 2017 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 2017 yılında yayımlanan ve 2018 yılında güncellenen Ortaöğretim Tarih Dersi 9-11 Öğretim Programı’nda, ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususlara yer verilmiştir. Bu araştırmanın amacı, tarih dersi öğretim programında yer alan “Ders Kitabı Yazımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar” başlığı altındaki maddelerin, MEB tarafından 2017’de yayımlanan 9. sınıf tarih ders kitabının yazımında ne oranda gerçekleştirildiğini belirleyebilmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, 2017 yılında yayımlanan Ortaöğretim Tarih Dersi 9-11 Öğretim Programı’na göre yazılmış ilk ürün olan, MEB tarafından 1.354.199 adet basılan ve tek kitap olarak 9. sınıftaki tüm öğrencilere sunulan tarih ders kitabından elde edilmiştir. Yazılı ve görsel içeriğin analizi sonucu ders kitabından elde edilen veriler; nitelikli hazırlık çalışmaları, görsel ve edebî ürün kullanımı, kavram öğretimi, etkinlik tasarımı, tarihsel becerilerin kazandırılması, ölçme ve değerlendirme çalışmaları, temel ve güncel kaynakların kullanımı konusunda öğretim programındaki ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususların yeterince gerçekleştirilemediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Lise, Tarih, Öğretim Programı, Ders Kitabı

Abstract: The Ninth Grade History Curriculum, which is a product of the period in which the curricula have been radically changed in accordance with the principles of pedagogy in the Republic of Turkey, was published in 2007 and remained in force until 2017. The High School Grades 9-11 History Curriculum, published in 2017 and updated in 2018, involves points to consider in writing textbooks. This study aims to determine to what degree the points contained under “Points to Consider in Writing Textbooks” included in the history curriculum are fulfilled in the ninth-grade history textbook published in 2017 by the Ministry of National Education of Turkey. In the present study, out of qualitative research methods, document analysis method was used. The data of the present study were obtained from the history textbook, which was the first product written based on the High School Grades 9-11 History Curriculum published in 2017, was printed 1,354,199 copies by the Ministry of National Education of Turkey, and was offered to all ninth-grade students as a single book. The data acquired from the textbook through analysis of written and visual content show that the points to consider specified in the curriculum with regards to quality preparatory work, use of visuals and literary products, teaching of concepts, design of activities, introduction of historical skills, assessment and evaluation activities, and use of basic and up-to-date resources are not fulfilled enough.

Keywords: High School, History, Curriculum, Textbook

Extended Summary

Purpose

This study aims to analyze the history textbook for 9th grade that was prepared in accordance with the suggestions in the Secondary Education 9th-11th Grades History

Curriculum published in 2017 and to reveal the functionality of the textbook and the curriculum as well as the consistency between the two.

Method

This is a qualitative study employing the document analysis method. Document analysis involves analyzing the written or visual sources that contain information on the phenomenon or phenomena under scrutiny. Textbooks and curricula are among the documents that can be used for research on education (Yıldırım and Şimşek, 2016: 189-190). While analyzing the History Textbook for the 9th Grade prepared by the Ministry of National Education (MEB [MoNE]) through document analysis, the criteria for writing a textbook as specified in the Secondary Education 9th-11th Grades History Curriculum were taken into account. The data of the study were obtained from the Secondary Education 9th-11th Grades History Curriculum published in 2017 (MEB, 2017a) and the History Textbook for the 9th grade prepared by MoNE in accordance with this curriculum (MEB, 2017b). Both content analysis and descriptive analysis were used to analyze the data obtained from the History Textbook for the 9th grade prepared by MoNE.

Results and Discussion

The preparation questions of the first five units in the textbook are about arousing students' interests and curiosity on the subject, revealing their levels of readiness, and connecting the previous knowledge with the current developments. However, keeping this part limited to three questions while introducing the units prevents accessing the whole scope. Moreover, the questions to make the students connect their previous knowledge with the current developments are not adequate.

The History Textbook for the 9th grade prepared by MoNE has limited use of the literary sources from which the history has been feeding. The book has 218 pages, but there are only 11 aphorisms, a stanza from Aşık Veysel's poem named Kara Toprak [The Black Soil], and a legend story from a myth about the foundation of Rome (city). There are no other extracts from other literary genres.

Though the number of visuals in the History Textbook for the 9th grade prepared by MoNE seems adequate, it is seen that certain types of visuals are not used. There are no engravings, newspapers, graphics, and cartoons in the 218-pages textbook. The visuals in the

textbook are not classified by type except for symbolic visuals. All of them are numbered under the heading of visuals.

The visuals in the textbook are in compliance with the purpose and content of the subject. They are also associated with acquisitions, learning purposes, and the content. Despite these, most of the visuals function just as a support of texts and as decorative visuals. There are only two activities that use visuals as clues to make students comprehend the topic. There are interesting examples that are given as it is believed that the visuals will contribute to the discussion. Most of the visuals have been purchased by paying the copyright taking into account the legal regulations.

At the end of the textbook, there is a reference section for visuals and information about the maps and visuals prepared by designers.

In the introduction of the units, eight concepts are specified. Most of these concepts are directly defined within the text.

There are 202 works that are given in the References section of the History Textbook for the 9th grade prepared by MoNE. The analysis regarding the content of the textbook shows that 43 works are used in the texts and cited properly. Nearly 80% of the works given in the References are not included in the texts. Moreover, there are important errors regarding the use and representation of sources.

It is possible to say that the quantity of the activities in the History Textbook for the 9th grade prepared by MoNE is adequate. These activities have been created taking into account the relevant acquisitions in the curriculum. Most of the activities prepared considering the acquisitions are for crosscheck of the information given in the text rather than construction of knowledge. However, as to the suitability of the activities presented under four dimensions (i.e. Let’s Answer-Let’s Do Research-It is Your Turn-Let’s Discuss) for students’ developmental levels, the acquisitions, skills, and historical thinking attained by students in primary education seem to be neglected to a great extent. Despite the availability of the visual sources that will trigger students to be active and manifest high-level thinking skills, there are only a limited number of activities that will make students inquire them. Moreover, there are many examples of activities which have different types of titles but expect the same outputs from students.

In the textbook, there are adequate number of research tasks that will improve students' research skills and contribute to their historical thinking. While these research subjects include quality examples, they are scattered around the text, which creates a confusion as to when they will be conducted and used.

End-of-unit assessment questions in the History Textbook for the 9th grade prepared by MoNE have contents consistent with the acquisitions; however, the skills are neglected both in the unit contents and in the end-of-unit assessment questions. There are only a few exceptional examples among the open-ended questions of the 3rd unit regarding the skills. Though the subject of values is emphasized in the unit contents, it is neglected in the end-of-unit assessments. There are only a few exceptional examples among the open-ended questions of the fifth unit regarding the values.

Conclusion

Based on the results, it is possible to say that while there is preparation for students in the introduction of the units to arouse their interests and curiosity, reveal their levels of readiness, and make them learn and connect their knowledge with the current developments, these questions do not cover the entire scope and are not adequately linked to current developments.

In the textbook, literary products that are among the sources of history are used very limitedly, and certain literary genres are not included at all.

Although the visuals in the book appear to be adequate in number, relevant to the purpose and content of the subject, associated with the acquisitions, learning objectives, and content, they cannot be used to make students construct knowledge. In addition, the types except for symbolic visuals are given under the title of visuals and are not given in an order by type.

There are eight concepts in the introduction of each unit. Most of these concepts are directly defined in the text.

It is seen that the references of the textbook include the fundamental sources of the field as well as recent scientific studies on history. There are 202 works in the references. The analysis of the content shows that only 43 of the works given in the references section are used in the texts. These works are also cited properly. Nearly 80% of the referenced works are

not included in the texts.

While presenting the subjects, “Skills and Competences Pertaining to History” are not taken into account at an adequate level. Despite the availability of the written and visual sources in the subject contents, there are not adequate number and variety of activities to employ and improve the skills that make up the basis of being a historian.

Though the activities in the textbook are consistent with the acquisitions, they mostly fall behind the cognitive and affective competences that are given in primary education as well as students’ developmental levels.

The suggestions of the curriculum are taken into account in end-of-unit assessment sections. Questions that are supported by the documents and visual elements are given in all the units except for one.

Concept definition, short answer, multiple choice, and open-ended questions are structured in order to determine the learning levels of students. The questions have been made sure to comply with the knowledge required by the acquisitions. However, consistence with skills and values is neglected to a great extent.

Giriş

Sınıf içi iletişimi belirleyen ve yönlendiren bir eğitim materyali olarak ders kitapları, tüm ülkelerin eğitim sistemleri içerisinde önemli roller üstlenmektedir. Bilgisayar ve görsel ürünlerdeki olağanüstü gelişme ve internetin yarattığı bilgi yoğunluğu ve derinliği bile ders kitabının temel fonksiyonunu radikal biçimde değiştirememiş görünmektedir (Kabapınar, 2003). Ders kitapları, öğretmenin öğretmek istediklerini daha sistematik hâle getirmesine, öğrencinin de öğretmenin anlattıklarını istediği zaman ve yerde tekrar etmesine imkân veren, eğitim-öğretim sürecinde yer alan öğretim materyalleri içinde de en fazla kullanılanıdır (Ceyhan ve Yiğit, 2003; Küçükahmet, 2005; Demircioğlu, 2013, Şimşek, 2017).

Ders kitapları içinde özel bir yere sahip olan tarih ders kitapları; köklerimizi, belirli bir

yerde niçin ve nasıl yaşadığımızı, bu yerin nasıl tanımlanıp nitelendirilebileceğini, gerçekte kim olduğumuzu açıklamaya çalışır (Pingel, 2003), Tarih ders kitapları, yazarının düşünce dünyası ile birlikte kaleme alındığı dönemin politik atmosferinin etkisinde kalarak, o kitaba kaynak teşkil eden eğitim politikasını belirleyen siyasi iradenin de görüşlerini yansıtmaktadır (Copeaux, 2000). Bu durum tarih öğretimine yönelik tartışmaları sürekli gündeme getirmekte; bu tartışmaların merkezinde de genellikle tarih ders kitapları yer almaktadır. Bu durumun temel sebebi, öğretim programında bir çerçeve plan olarak sunulan içeriğin ve amaçların, ders kitabında “ete kemiğe bürünmüş” olmasıdır (Şimşek, 2017).

Tarih dersi öğretim programları ile öğrenci arasındaki köprü vazifesi gören, öğretimde, öğretmenin vermek istediklerini daha düzenli vermesine; öğrencinin de öğretmenin anlattıklarını istediği zaman ve yerde tekrar etmesine imkân veren tarih ders kitaplarının taşınması gereken nitelikler hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır (Copeaux, 2000; Safran ve Ata, 2003; Pingel, 2003; Kabapınar, 1998, 2003; Dugan, 2005; Akça, 2007; Akkoç, 2008; Aktaş, 2006; Meraç, 2006; Yılmaz, 2006; Demircioğlu, 2009, Akbaba, 2013, Yazıcı, 2013; Şimşek, 2017). Tarih ders kitaplarına yönelik değerlendirmelerin ve iyileştirme önerilerinin yer aldığı bu çalışmaların çıktıkları tarih ders kitaplarına yeterince yansımamaktadır.

Çalışmanın Amacı

Araştırmanın amacı, 2017 yılında yayımlanan Ortaöğretim 9-11 Tarih Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış ve öğrencilerin kullanımına sunulmuş 9. sınıf tarih ders kitabını, programdaki öneriler doğrultusunda analiz etmek, programın ve tarih ders kitabının işlevselliğini ve uyumunu ortaya koymaktır. Araştırmanın alt amaçları programda yer alan ders kitabı yazımına yönelik öneriler arasından seçilerek düzenlenmiştir. Buna göre araştırmanın alt amaçları şu şekildedir:

1. Ders kitabında ünite öncesinde öğrencilerin konuya ilgi ve meraklarını uyandıracak, hazırbulunuşluk düzeylerini belirlemeye yarayacak ve onların ele alınan konuyu daha önce öğrendiklerinin yanı sıra güncel gelişmelerle ilişkilendirmelerini sağlayacak hazırlık çalışmalarına yer verilmiş midir?
2. Ders kitabında geçmişe dair belgelerin yanı sıra resim, şiir, roman, biyografi, hikâye, mit, efsane ve özlü sözlere yer verilmekte midir?
3. Ders kitabındaki görsellerin niteliği, konunun amaç ve içeriğine uygun mudur;

kazanımlarla, öğrenme amaçlarıyla ve içerikle ilişkilendirilmiş midir?

4. Her bir ünitenin içeriğine özgü olan kavramlar ünite girişinde belirtilerek konu işlenişinin uygun aşamasında açıklanmış mıdır?
5. Kitap yazılırken alanın temel kaynaklarından ve tarihle ilgili bilimsel çalışmaların yayınlandığı güncel kaynaklardan yararlanılmış mıdır?
6. Konuların işlenişinde her bir kazanım ifadesinin vurguladığı “Tarihe Özgü Beceri ve Yeterlilikler” dikkate alınmış mıdır?
7. Ders kitabındaki etkinlikler öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun ve kazanımlarla tutarlı mıdır?
8. Ünite sonu değerlendirme bölümlerinde dokümanlarla veya görsel unsurlarla desteklenmiş, düşünme becerilerini kullanmayı gerektirecek ve öğrencilerin konuyla ilgili öğrenme düzeylerini belirlemeye yönelik çoktan seçmeli, açık uçlu sorulara yer verilmiş midir? Sorular yapılandırılırken soruların kazanımların gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlere uygun olmalarına dikkat edilmiş midir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel kaynakların analizini kapsar. Eğitim alanında yapılan çalışmalarda kullanılacak dokümanlar arasında ders kitapları ve öğretim programları da yer alır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189-190). MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı, doküman incelemesi yoluyla Ortaöğretim 9-11. Sınıf Tarih Öğretim Programında yer alan ders kitabı yazımında dikkat edilmesi gereken hususlar doğrultusunda analiz edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri 2017 yılında yayımlanan Ortaöğretim 9-11. Sınıf Tarih Öğretim Programı (MEB, 2017a) ve bu program doğrultusunda yazılmış MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı (MEB, 2017b)'ndan elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabından elde edilen verilerin analizinde içerik analizi ve betimsel analiz bir arada kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler 2017 yılında yayımlanan Ortaöğretim 9-11. Sınıf Tarih Öğretim Programında yer alan ders kitabı yazımında dikkat edilmesi gereken hususlar başlığı altındaki maddelerden oluşturulan başlıklar altında değerlendirilmiştir. İçerik analiziyle ise MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabının, öğretim programındaki ders kitabı yazımında dikkat edilmesi gereken hususlara uyumu ortaya konmaya çalışılmıştır.

9. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı ve bu programa göre yazılmış MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı ile ilgili genel sayısal veriler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1

9. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programındaki Ünite Yapısı ve MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabına Dair Sayısal Veriler

Ünite	Kazanım Sayısı	Süre	Oran	Ders Kitabındaki Sayfa Sayısı
Tarih ve Tarih Yazıcılığı	6	10	13,8	30
Kadim Dünyada İnsan	10	26	36,1	62
İlk ve Orta Çağlarda Avrasya	6	12	16,7	38
İslam Medeniyetinin Doğuşu	5	12	16,7	36
Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve Anadolu'ya Yerleşmesi	4	12	16,7	30
Toplam	31	72	100	196*

*Kitabın giriş bölümü 9 sayfa, sözlük bölümü 4 sayfa, kaynakçası 4 sayfa, görsel kaynakçası 3 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın sonunda bir adet Türkiye Siyasi, bir adet Türk Dünyası Haritası bulunmakta ve kitap toplam 218 sayfadan oluşmaktadır.

Bulgular

Araştırmanın ilk alt amacında ders kitabında ünite öncesinde öğrencilerin konuya ilgi ve meraklarını uyandıracak, hazırbulunuşluk düzeylerini belirlemeye yarayacak ve onların ele alınan konuyu daha önce öğrendiklerinin yanı sıra güncel gelişmelerle ilişkilendirmelerini sağlayacak hazırlık çalışmalarının varlığı sorgulanmaktadır. Tablo 2’de ünitelerin hazırlık soruları yer almaktadır.

Tablo 2

MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı Ünite Hazırlık Soruları

Ünite	Hazırlık Soruları
Tarih ve Tarih Yazıcılığı	1. İnsanoğlu, geçmişte yaşanmış olayları neden öğrenmek ister?2. Tarih öğrenmek toplumsal bilincin oluşmasına nasıl katkı sağlar?3. Günlük yaşamda karşılaşılan tarihî bilgilerin doğruluğu nasıl tespit edilir?
Kadim Dünyada İnsan	1. Medeniyetlerin ortaya çıkmasında coğrafyanın nasıl bir etkisi olmuştur?2. Yaşadığınız bölgede tarih öncesi döneme ait yerleşim yerleri var mıdır? Araştırınız?3. Konar-göçer ve yerleşik toplumların özellikleri nelerdir?
İlk ve Orta Çağlarda Avrasya	1. Türkler’in ilk anayurdu neresidir? Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti’nin bu bölgelerde yaptığı kültürel çalışmalar nelerdir? Araştırınız.2. İlk Türk devletlerindeki toplumsal yapının özellikleri nelerdir? Araştırınız.3. Türkler, Orta Asya’dan nerelere göç etmiştir? Sonuçlarını araştırınız.
İslam Medeniyetinin Doğuşu	1. İslâmiyet’in doğduğu yıllarda Arabistan’da ve Dünya’da hangi din ve inançlar vardı? Araştırınız.2. İlk dört halife göreve nasıl gelmiştir? Araştırınız.3. İslâm âlimleri yaptıkları çalışmalarla Avrupa’yı nasıl etkilemiştir? Araştırınız.
Türklerin İslamiyet’i Kabulü ve Anadolu’ya Yerleşmesi	1. Türklerin İslâmiyet’i kabul etmesinde ne gibi unsurlar etkili olmuştur? Araştırınız.2. Geçmişten günümüze Türkler’in İslâm Dünyası’na yaptığı hizmetleri araştırınız.3. Anadolu’nun Türk yurdu olmasında Anadolu’ya yapılan Türk göçlerinin etkisini araştırınız.

Kitabın beş ünitesinin hazırlık soruları incelendiğinde ders kitabında ünite öncesinde öğrencilerin konuya ilgi ve meraklarını uyandıracak, hazırbulunuşluk düzeylerini belirlemeye yarayacak, geçmiş bilgilerinin güncel gelişmelerle bağlantısının kurulmasına katkı sağlayacak soruların yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte tüm ünitelerin girişinde üç soruyla bu bölümün sınırlandırılması kapsamın tümüne ulaşamamaya neden olmuştur. Ayrıca öğrencilerin ele alınan konuyu güncel gelişmelerle ilişkilendirmelerini sağlayacak sorular konusunda da yetersizlik göze çarpmaktadır.

Kitabın 1. Ünitesinin girişinde tarih biliminin yöntemine dair öğrenci görüşleri üzerinden bir tartışma ortamı kurgulanmıştır. Diğer dört ünitenin girişinde ise ünite bir tartışma sorusuyla başlatılmıştır.

Araştırmanın ikinci alt amacı MEB Tarih 9. Sınıf Ders Kitabında geçmişe dair belgelerin yanı sıra resim, şiir, roman, biyografi, hikâye, mit, efsane ve özlü sözlere verilen yeri belirlemeye yöneliktir. Buna yönelik veriler Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3

MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Yer Alan Edebi Ürünler

Ünite	Edebi Tür	Kullanım Adedi
Tarih ve Tarih Yazıcılığı	Şiir	-
	Roman	-
	Biyografi	-
	Hikâye	-
	Mit	-
	Efsane	-
	Özlü Sözler	4
Kadim Dünyada İnsan	Şiir	1
	Roman	-
	Biyografi	-
	Hikâye	-
	Mit	-
	Efsane	1
	Özlü Sözler	4
İlk ve Orta Çağlarda Avrasya	Şiir	-
	Roman	-
	Biyografi	-
	Hikâye	-
	Mit	-
	Efsane	-
	Özlü Sözler	1
İslam Medeniyetinin Doğuşu	Şiir	-

Türklerin İslamiyet’i Kabulü ve Anadolu’ya Yerleşmesi	Roman	-
	Biyografi	-
	Hikâye	-
	Mit	-
	Efsane	-
	Özlü Sözler	-
	Şiir	-
	Roman	-
	Biyografi	-
	Hikâye	-
	Mit	-
Efsane	-	
Özlü Sözler	2	

Tablo 3’teki verilere göre MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı, tarihin beslendiği edebi kaynaklardan çok sınırlı bir şekilde faydalanmıştır. 218 sayfalık kitapta 11 tane özlü söze rastlanmış, Aşık Veysel’in Kara Toprak şiirinden bir dörtlük paylaşılmış ve Roma şehrinin kuruluşu ile ilgili efsanenin bir bölümüne yer verilmiştir. Diğer edebi türlere hiç yer verilmemiştir.

Araştırmanın üçüncü alt amacı ders kitabındaki görsellerin niteliği, konunun amaç ve içeriğine uygunluğu; kazanımlarla, öğrenme amaçlarıyla ve içerikle ilişkilendirilmesine ilişkindir. MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki görsel kaynakların kullanımına dair veriler Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4

MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görsel Kaynaklar

Ünite	Görsel Türü	Kullanım Adedi
Tarih ve Tarih Yazıcılığı	Temsili Resim	13
	Resim	2
	Fotoğraf	24
	Karikatür	-
	Harita	-
	Grafik	-
	Gazete	-
	Tablo	-
	Eş Zamanlı Tarih Şeridi	-
	Minyatür	-
	Gravür	-

Kadim Dünyada İnsan	Temsili Resim	21
	Resim	-
	Fotoğraf	57
	Karikatür	-
	Harita	11
	Grafik	-
	Gazete	-
	Tablo	1
	Eş Zamanlı Tarih Şeridi	2
	Minyatür	-
	Gravür	-
İlk ve Orta Çağlarda Avrasya	Temsili Resim	10
	Resim	1
	Fotoğraf	15
	Karikatür	-
	Harita	8
	Grafik	-
	Gazete	-
	Tablo	1
	Eş Zamanlı Tarih Şeridi	-
	Minyatür	-
	Gravür	-
İslam Medeniyetinin Doğuşu	Temsili Resim	7
	Resim	-
	Fotoğraf	23
	Karikatür	-
	Harita	4
	Grafik	-
	Gazete	-
	Tablo	-
	Eş Zamanlı Tarih Şeridi	-
	Minyatür	1
	Gravür	-
Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve Anadolu'ya Yerleşmesi	Temsili Resim	10
	Resim	-
	Fotoğraf	12
	Karikatür	-
	Harita	3
	Grafik	-
	Gazete	-
	Tablo	-
	Eş Zamanlı Tarih Şeridi	-
	Minyatür	1
	Gravür	-

MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında kullanılan görsel kaynakların bütününe göz atıldığında

sayıca yeterli izlenimi oluşsa da bazı türlerin hiç kullanılmadığı görülmektedir. 218 sayfalık ders kitabında gravür, gazete, grafik ve karikatür örneğine rastlanamamıştır. Kitaptaki görseller temsili resimlerin dışında türlerine göre tasnif edilmemiş tümü görsel başlığı altında numaralandırılmıştır.

Kitaptaki görsellerin, konunun amaç ve içeriğine uygun olduğu, kazanımlarla, öğrenme amaçlarıyla ve içerikle ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Buna rağmen görsellerin çok büyük bir bölümünün metni destekleyici ve dekoratif görsel türünde kullanıldığı görülmektedir. Görsel kaynakları kanıt olarak kullanıp öğrenciyi bilgiye ulaştırmaya yönelik etkinlik sayısı sadece iki tanedir. Görsellerin tartışmaya katkı sağlayacağı düşüncesiyle oluşturulmuş ilginç örnekler mevcuttur. Görsellerin büyük bir bölümüne yasal mevzuat göz önünde bulundurularak telif ödenerek sahip olunmuştur.

Kitabın sonunda görsel kaynakçaya, tasarımcılar tarafından hazırlanan görsellere ve haritalara yönelik bilgilendirmeye yer verilmiştir.

Araştırmanın dördüncü alt amacı her bir ünitenin içeriğine özgü olan kavramların ünite girişinde belirtilerek konu işlenişinin uygun aşamasında açıklanıp açıklanmadığının tespitine yöneliktir. MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında ünite girişinde belirtilen kavramlar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5

MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Ünite Girişinde Belirtilen Kavramlar

Ünite	Kavramlar
Tarih ve Tarih Yazıcılığı	1. Tarih 2. Vakıa 3. Kaynak 4. Vakanüvis 5. Tasnif 6. Kronoloji 7. Takvim 8. Millî Kültür
Kadim Dünyada İnsan	1. Konar-göçer 2. Efsane 3. Artı Ürün 4. İmparatorluk 5. Site 6. Feodalizm 7. Teçizat 8. Karum
İlk ve Orta Çağlarda Avrasya	1. Orta Asya 2. Boy 3. İl 4. Kut 5. Toy 6. Töre 7. Onlu Teşkilat 8. Ülüş
İslam Medeniyetinin Doğuşu	1. Cahiliye Dönemi 2. Peygamberlik 5. Beytü’l-Mal 6. Mevali

Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve Anadolu'ya Yerleşmesi

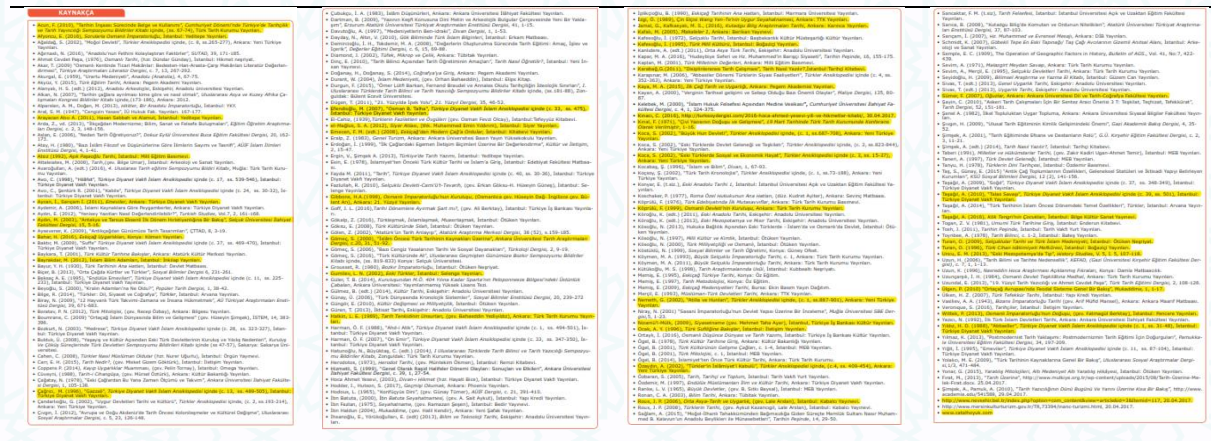
3. Hicret
4. Medine Sözleşmesi
1. Gök Tanrı
2. Oğuz
3. Kutadgu Bilig
4. Divânü Lûgati't-Türk

7. Beytül-Hikme
8. Samarra
5. Atabey
6. Türkmen
7. Divân-ı Saltanat
8. Emir-i Dad

Kavram, bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon (TDK, 2018) olarak tanımlanmaktadır. Tarih ders kitaplarında soyut ve somut çok sayıda kavram yer almaktadır. Kitapta ünite girişlerinde sekizer adet kavram belirtilmiştir. Bu kavramların çoğunluğunun metin içeriğinde doğrudan tanımlanmasına yer verilmiştir. Bu kavramlardan iki tanesi (vakanüvis ve kut) sözlükte yer almıştır.

Araştırmanın beşinci alt amacı tarih 9. sınıf ders kitabının yazımında alanın temel kaynakları ve tarihle ilgili bilimsel çalışmaların yayımlandığı güncel kaynaklardan yararlanma ile ilgilidir. MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabının dört sayfadan oluşan kaynakçasının ekran görüntüleri aşağıda sunulmuştur.

Şekil 1. MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabının Kaynakçasının Ekran Görüntüleri

Yukarıdaki ekran görüntülerine göre Tarih 9. Sınıf Ders Kitabının Kaynakçasında 202 adet eser yer almaktadır. Kitabın içeriğine yönelik incelemede 43 adet eserin metin içinde kullanıldığı ve kaynak gösterme kurallarına uygun bir şekilde gösterildiği belirlenmiştir. Kaynakçada yer alan eserlerin yaklaşık % 80'ine metin içinde rastlanamamıştır. Bununla birlikte kitap içeriğinde kaynak kullanımı ve gösterimi ile ilgili önemli hatalar göze çarpmaktadır.

Kitabın kaynakçasında ders kitabının içeriğine yönelik temel kaynaklar yer almakta fakat

çoğunluğu metin içerisinde gösterilmemektedir. Kitabın kaynakçasında tarihle ilgili yeterli sayıda güncel kitap ve makale yer almaktadır. Bununla birlikte bu kaynakların kitabın içeriğine doğrudan alıntılar şeklinde katkısı çok sınırlıdır.

Araştırmanın altıncı alt amacı MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki konuların işlenişinde her bir kazanım ifadesinin vurguladığı “Tarihe Özgü Beceri ve Yeterlilikler” in dikkate alınmasıyla ilgilidir. Tarihe özgü beceri ve yeterliliklere yönelik bilgiler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6

MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Tarihe Özgü Beceri ve Yeterlilikler

Ünite	Tarihsel Düşünme Becerisi	Beceri Gelişimine Yönelik Etkinlik Adedi
Tarih ve Tarih Yazıcılığı	Kronolojik düşünme	1
	Tarihsel kavrama	4
	Neden-sonuç ilişkisi kurma	2
	Değişim ve sürekliliği algılama	-
	Tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma	3
	Tarihsel analiz ve yorum	1
	Tarihsel sorun analizi ve karar verme	-
	Tarihsel empati	-
Kadim Dünyada İnsan	Tarihsel önem	-
	Kronolojik düşünme	-
	Tarihsel kavrama	2
	Neden-sonuç ilişkisi kurma	1
	Değişim ve sürekliliği algılama	-
	Tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma	4
	Tarihsel analiz ve yorum	1
	Tarihsel sorun analizi ve karar verme	-
İlk ve Orta Çağlarda Avrasya	Tarihsel empati	-
	Tarihsel önem	-
	Kronolojik düşünme	-
	Tarihsel kavrama	4
	Neden-sonuç ilişkisi kurma	1
	Değişim ve sürekliliği algılama	-
	Tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma	3
	Tarihsel analiz ve yorum	1

	Tarihsel analiz ve yorum	1
	Tarihsel sorun analizi ve karar verme	2
	Tarihsel empati	-
	Tarihsel önem	-
İslam Medeniyetinin Doğuşu	Kronolojik düşünme	-
	Tarihsel kavrama	1
	Neden-sonuç ilişkisi kurma	-
	Değişim ve sürekliliği algılama	-
	Tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma	-
	Tarihsel analiz ve yorum	1
	Tarihsel sorun analizi ve karar verme	-
	Tarihsel empati	-
	Tarihsel önem	-
Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve Anadolu'ya Yerleşmesi	Kronolojik düşünme	-
	Tarihsel kavrama	-
	Neden-sonuç ilişkisi kurma	-
	Değişim ve sürekliliği algılama	-
	Tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma	9
	Tarihsel analiz ve yorum	1
	Tarihsel sorun analizi ve karar verme	-
	Tarihsel empati	-
	Tarihsel önem	-

Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı 9-11 (MEB, 2017a), tarih biliminin doğası ve tarihçilerin çalışma yöntemlerine dayanan becerileri; öğrencilerin tarihsel kavramlar ile geçmişteki olayları, olguları, gelişmeleri, kişileri, yerleri ve ilişkileri kendi özgün bağlamları çerçevesinde ele alıp analiz ederek kavramalarını sağlamaya yönelik kapasite ve yeterlilikler olarak ifade etmektedir. Programda yer alan alana özgü beceriler kronolojik düşünme, tarihsel kavrama, neden-sonuç ilişkisi kurma, değişim ve sürekliliği algılama, tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma, tarihsel analiz ve yorum, tarihsel sorun analizi ve karar verme, tarihsel empati ve tarihsel önemdir. Bu becerilerin her bir kazanım ifadesinde vurgulandığı düşüncesinden yola çıkarak ders kitabında bu becerilerin dikkate alınması önerilmiştir.

Tarih 9. Sınıf 1. Ünite 2. Kazanımı olan “Tarih öğrenmenin amaç ve yararlarını kavrar” kazanımının açıklamaları arasında “Tarih öğrenmenin; araştırma, kanıt kullanma, sorgulama, neden-sonuç ilişkisi kurma, eleştirel düşünme, empati, zaman ve kronoloji ile değişim ve

sürekliliği algılama gibi yaşam becerilerini kazanmadaki yer ve önemine değinilir.” ifadesi yer almaktadır. Programdaki bu ifade kitabın I. ünitesine açıklamanın doğrudan aktarımı şeklinde yansıtılmıştır. Bu becerilerin kazandırılmasına yönelik bir etkinlik tasarlama yoluna gidilmemiştir.

“Tarih ve Tarih Yazıcılığı” adlı bu ünite kronolojik düşünmeye yönelik bir etkinlik; tarihsel kavramanın kapsamında yer alan olgu ve olayların tespitine yönelik iki etkinlik, farklı tarihsel yaklaşımları değerlendirmeye yönelik iki etkinlik; neden-sonuç ilişkilerine yönelik iki tartışma sorusu; tarihsel sorgulamaya dayalı araştırmanın kapsamında yer alan tarihsel verinin güvenilirliğini tespit etmeye yönelik bir etkinlik, bir tartışma sorusu, kaynaktan veri elde etmeye yönelik bir etkinlik; tarihsel analiz ve yorum becerisinin kapsamında yer alan benzerlik ve farklılıkların tespitine yönelik bir etkinlik yer almıştır. Ünite tarihsel becerilerin fark ettirilmesi ve kazandırılması için çok uygun bir içeriğe sahip olmasına rağmen ünite kapsamında tarihsel becerilerin kazandırılmasına yönelik yeterli etkinlik tasarlanmamıştır. Değişim ve sürekliliği algılama, tarihsel sorun analizi ve karar verme, tarihsel empati ve tarihsel öneme yönelik hiçbir etkinlik yer almamıştır.

“Kadim Dünyada İnsan” adlı ünite tarihsel kavrama becerisinin içeriğinde ele alınan harita kullanmaya yönelik iki etkinlik yer almaktadır. Tarihsel kavramanın içeriğinde yer alan görsel, sayısal, edebî ve sanatsal ürünleri kullanmaya yönelik ünite içeriğinde yeterli kaynak varken bunları kullanmaya yönelik bir etkinlik tasarlanmamıştır. Ünite içeriğinde bir tartışma üzerinden neden-sonuç ilişkilerinin belirlenmesi istenmiş, tarihsel sorgulamaya dayalı araştırmanın içeriğinde yer alan metinden bilgiye ulaşma odaklı dört adet etkinlik yer almıştır. Ünite tarihsel analiz ve yorumun içeriğinde yer alan benzerlik ve farklılıkların tespitine yönelik bir adet etkinlik yer almaktadır. Ünite içeriğinde kronolojik düşünmenin geliştirilmesi ve kullanılması için gerekli altyapının varlığına rağmen bu beceriye yönelik bir etkinlik de tasarlanmamıştır. Tarihsel sorun analizi ve karar verme, tarihsel empati ve tarihsel öneme yönelik etkinlik örneğine de rastlanmamıştır.

“İlk ve Ortaçağlarda Avrasya” ünitesinde tarihsel düşünmenin geliştirilmesine yönelik diğer ünitelere göre daha nitelikli ve çeşitlilik arz eden etkinlikler yer almıştır. Bu ünite tarihsel kavramanın içeriğinde yer alan harita kullanımına yönelik üç adet; görsel, sayısal, edebî ve sanatsal ürünleri kullanmaya yönelik bir adet etkinlik yer almıştır. Neden-sonuç ilişkisi

kurmaya yönelik bir etkinlik; tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma becerisinin içeriğinde yer alan kaynaktan veri elde etmeye yönelik üç adet etkinlik tasarlanmıştır. Tarihsel analiz ve yorum becerisinin içeriğinde yer alan benzerlik ve farklılıkların tespitine yönelik bir etkinlik; tarihsel sorun analizi ve karar vermenin içeriğinde yer alan tarihsel kararların uygulamasını değerlendirmeye yönelik iki etkinlik planlanmıştır. Bu ünite kronolojik düşünme, tarihsel empati ve tarihsel öneme yönelik etkinlik yer almamıştır.

“İslam Medeniyetinin Doğuşu” adlı ünite tarihsel düşünmeye yönelik sadece iki adet etkinlik yer almaktadır. Bu ünite tarihsel kavramanın içeriğinde yer alan tarihsel metnin bakış açısını kavramaya yönelik bir etkinlik; tarihsel analiz ve yorum becerisinin içeriğinde yer alan benzerlik ve farklılıkların tespitine yönelik bir etkinlik yer almıştır.

“Türklerin İslamiyet’i Kabulü ve Anadolu’ya Yerleşmesi” ünitesinde tarihsel sorgulamaya dayalı araştırmanın içeriğinde yer alan metinden bilgiye ulaşma odaklı sekiz adet etkinlik, tarihsel yorum yapmaya yönelik bir adet etkinlik yer almıştır. Tarihsel analiz ve yorum becerisinin içeriğinde yer alan benzerlik ve farklılıkların tespitine yönelik bir etkinlik tasarlanmıştır.

Araştırmanın yedinci alt amacı MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki etkinliklerin öğrencilerin gelişim düzeylerine uygunluğu ve kazanımlarla tutarlılığı ile ilgilidir. Buna yönelik bilgiler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7

MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Etkinlik Türleri

Ünite	Araştırma	Soru	Etkinlik	
			(Sıra Sizde)	Tartışma
Tarih Yazıcılığı	2	4	6	12
Kadim Dünyada İnsan	11	6	16	10
İlk ve Orta Çağlarda Avrasya	3	2	3	12
İslam Medeniyetinin Doğuşu	7	4	1	9
Türklerin İslamiyet’i Kabulü ve Anadolu’ya Yerleşmesi	2	4	4	6

MEB 9.Sınıf Tarih Ders Kitabındaki etkinliklerin nicelik anlamında yeterli olduğu ifade edilebilir. Bu etkinliklerin öğretim programındaki ilgili kazanımlar ışığında oluşturulduğu

gözlemlenmiştir. Kazanımlar ışığında oluşturulan etkinliklerin çoğunluğu öğrencilerin bilgiyi inşa etmesinden ziyade metinde anlatılan bilginin sağlamasının yapılmasına yöneliktir. Bununla birlikte dört alt boyutta ele alınan bu etkinliklerin (Cevaplayalım-Araştıralım-Sıra Sizde-Tartışalım) öğrencilerin gelişim düzeylerine uygunluğu ele alındığında öğrencilerin ilköğretim basamağında edindiği kazanımların, becerilerin, tarihsel düşünmenin çoğunlukla ihmal edildiği tespit edilmiştir. Ünite içeriklerinde öğrencileri etkin kılacak, üst düzey düşünme becerilerini ortaya çıkaracak pek çok görsel kaynağın varlığına rağmen bunları sorgulamaya yönelik etkinlik sayısı çok sınırlıdır. Bununla birlikte etkinliklerin tür başlıkları farklı olmakla birlikte öğrenciden beklentinin aynı olduğu çok sayıda örnek mevcuttur.

Tartışmaya yönelik etkinlikler çoğunlukla konu başlıklarından sonra verilen sözlerin sorgulanması şeklindedir. Metin aralarında çoğunlukla metnin içeriğinden çıkarılabilecek, üst düzey düşünme becerileri gerektirmeyen sorular “Cevaplayalım” başlığı altında verilmiştir. “Sıra Sizde” başlığı altında verilen etkinliklerin yapısının öğrencinin ürün ortaya koyması gereken bir tasarımda olması beklenirken, bu başlık altında verilen bazı çalışmalar “Cevaplayalım” başlığı altında verilen sorularla aynı formdadır.

Kitap içeriğinde öğrencilerin araştırma becerilerini geliştirecek, tarihsel düşüncelerine katkı sağlayacak, sayıca yeterli araştırma görevi verilmiştir. Bu araştırmaların konuları nitelikli örnekler içermekle birlikte, çoğunluğunun metnin farklı yerlerinde yer alması, bu araştırmaların ne zaman yapılacağı ve ne zaman kullanılacağı ile ilgili kafa karışıklığı oluşturabilir. Konunun ortasında verilen bir araştırmanın ne zaman yapılacağı, yapılırsa bir sonraki derste mi sunulacağı, tekrar konunun ilgili bölümüne mi dönülebileceği tartışmaya açıktır. Bu araştırmaların yapılması ve sınıf ortamında paylaşılması sürecini öğretmenin çok iyi yürütmesi gerekmektedir.

Araştırmanın sekizinci alt amacı MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki ünite sonu değerlendirme bölümlerinin yapısı ile ilgilidir. Buna yönelik bilgiler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8

MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Ölçme ve Değerlendirme Araçları

Ünite	Ölçme-Değerlendirme Araçları
Tarih ve Tarih Yazıcılığı	• 6 adet terimin açıklaması• 1 tanesi okunması güç bir görsel destekli toplam 5 adet kısa

	cevaplı soru
	• 10 adet çoktan seçmeli soru • 11 adet açık uçlu soru yer almıştır. (Bu sorulardan bir tanesinde temsili resim destekli bir fıkradan yola çıkarak öğrenci yorumları alınmaya çalışılmıştır.)
Kadim Dünyada İnsan	• 10 adet terimin açıklaması • 6 adet kısa cevaplı soru • 10 adet çoktan seçmeli soru • 12 adet açık uçlu soru yer almıştır. (Açık uçlu sorulardan bir tanesinde soruya etkisi net olmayan Çatalhöyük fotoğrafı kullanılmıştır.)
İlk ve Orta Çağlarda Avrasya	• 6 adet terimin açıklaması • 4 adet kısa cevaplı soru • 7 çoktan seçmeli soru • 1 görsel ve 1 metinden yola çıkarak cevaplanacak 8 açık uçlu soru yer almıştır. Bu ünitenin içeriğindeki etkinlik tasarımındaki nitelik ve çeşitlilik bu bölümde de gözlemlenmiştir.
İslam Medeniyetinin Doğuşu	• 6 adet terimin açıklaması • 6 adet kısa cevaplı soru • 10 adet çoktan seçmeli soru • 8 adet açık uçlu soru yer almıştır.
Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve Anadolu'ya Yerleşmesi	• 10 adet terimin açıklaması • 7 adet kısa cevaplı soru • 6 adet çoktan seçmeli soru • 1 adet metinden yola çıkarak cevaplanacak 8 adet açık uçlu soru yer almıştır.

Ortaöğretim Tarih 9-11 Öğretim Programının Ders Kitabı Yazımında Dikkat Edilecek Hususlar bölümünde ünite sonu değerlendirme bölümlerinde dokümanlarla veya görsel unsurlarla (resim, fotoğraf, grafik, tablo vb.) desteklenmiş, düşünme becerilerini kullanmayı gerektirecek ve öğrencilerin konuyla ilgili öğrenme düzeylerini belirlemeye yönelik çoktan seçmeli, açık uçlu (kısa veya uzun cevaplı) sorulara yer verilmesinin gerekliliği dile getirilmiştir. Bununla birlikte sorular yapılandırılırken soruların kazanımların gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlere uygun olmalarına dikkat edilmesi istenmiştir.

Tablo 9'a göre MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabının ünite sonu değerlendirme bölümlerinde programdaki uyarı dikkate alınmaya çalışılmıştır. İslam Medeniyetinin Doğuşu ünitesinde doküman veya görsel materyallerle desteklenmiş soru örneği yer almamıştır.

Ünite sonu değerlendirme sorularının yapılandırılmasında kazanımların gerektirdiği

bilgilere uygun bir içerik yer almış, bununla birlikte beceriler, ünite içeriklerinde ihmal edildiği gibi ünite sonu değerlendirme bölümünde de ihmal edilmiştir. Beceriler konusunda sadece 3. Ünitenin açık uçlu soruları arasında istisnai birkaç örnek yer almıştır. Değerler konusu ünite içeriklerinde vurgulansa da ünite sonu değerlendirmelerinde ihmal edilmiştir. Değerler konusunda sadece 5. Ünitenin açık uçlu soruları arasında istisnai birkaç örnek yer almıştır.

Sonuç

2017 yılında yayımlanan Ortaöğretim 9-11 Tarih Dersi Öğretim Programında yer alan “Ders Kitabı Yazımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar”ın MEB tarafından bu programa göre yazdırılan 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında ne oranda dikkate alındığını ortaya koymaya çalışan bu araştırmanın sonuçlarına göre, MEB Tarih 9. Sınıf Ders Kitabında ünite öncesinde öğrencilerin konuya ilgi ve meraklarını uyandıracak, hazırbulunuşluk düzeylerini belirlemeye yarayacak ve onların ele alınan konuyu daha önce öğrendiklerinin yanı sıra güncel gelişmelerle ilişkilendirmelerini sağlayacak hazırlık çalışmalarına yer verilmiş olmakla birlikte, bu sorular kapsamın tümüne ulaşamamakta ve güncel gelişmelerle yeterince bağ kuramamaktadır.

Kitapta, tarihin beslendiği kaynaklar arasında yer alan edebi ürünler çok sınırlı sayıda kullanılmış, bazı edebi türlere hiç yer verilmemiştir.

Kitaptaki görseller sayıca yeterli, konunun amaç ve içeriğine uygun, kazanımlarla, öğrenme amaçlarıyla ve içerikle ilişkilendirilmiş görünmesine rağmen, öğrencinin bilgiyi inşa etmesine yönelik kullanılamamıştır. Bununla birlikte temsili resmin dışındaki türler görsel başlığı altında ele alınmış, türlerine göre sıralanmamıştır.

Kitapta ünite girişlerinde sekizer adet kavram belirtilmiştir. Bu kavramların çoğunluğunun metin içeriğinde doğrudan tanımlanmasına yer verilmiştir. Bu kavramlardan iki tanesi (vakanüvis ve kut) sözlükte yer almıştır.

Kitap yazılırken alanın temel kaynaklarından ve tarihle ilgili bilimsel çalışmaların yayınlandığı güncel kaynaklardan yararlandığı kaynakçadaki eserler incelendiğinde görülmektedir. Kaynakçada 202 adet eser yer almaktadır. Kitabın içeriğine yönelik incelemede ise kaynakçadaki eserlerden sadece 43'ünün metin içinde kullanıldığı ve kaynak gösterme

kurallarına uygun bir şekilde gösterildiği belirlenmiştir. Kaynakçada yer alan eserlerin yaklaşık % 80'ine metin içinde rastlanamamıştır.

Konuların işlenişinde “Tarihe Özgü Beceri ve Yeterlilikler” yeterince dikkate alınmamıştır. Konu içeriğinde gerekli yazılı ve görsel kaynağın varlığına rağmen tarihçilik mesleğinin özünü oluşturan becerilerin kullanımına ve geliştirilmesine yönelik yeterli sayıda ve çeşitlilikte etkinlik tasarlanmamıştır.

Ders kitabındaki etkinlikler kazanımlarla tutarlı olmakla birlikte, öğrencilerin gelişim düzeylerinin, ilköğretim basamağında edindikleri bilişsel ve duyuşsal yeterliğin çoğunlukla gerisinde kalmıştır.

Ünite sonu değerlendirme bölümlerinde programdaki öneriler göz önünde bulundurulmuş, sadece bir üniteye dokümanlar ve görsel unsurların desteklediği soru üretilmemiştir.

Öğrencilerin konuyla ilgili öğrenme düzeylerini belirlemeye yönelik kavram tanımlama, kısa cevaplı, çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular yapılandırılırken soruların kazanımların gerektirdiği bilgilere uygun olmasına dikkat edilmişken, beceri ve değerlere uygunluk çoğunlukla göz ardı edilmiştir.

Özetle, MEB tarafından yayımlanan Ortaöğretim Tarih 9-11 Öğretim Programına göre tasarlanan ve bu programdaki önerileri ve uyarıları dikkate alması gereken, bu gerekliliği Talim ve Terbiye Kurulu'nun ilgili birimlerince kontrol edilen MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında, programdaki ders kitabı yazımında dikkat edilmesi gereken hususların çoğunluğunun ihmal edildiği görülmektedir.

Öneriler

MEB tarafından yayımlanan Ortaöğretim Tarih 9-11 Öğretim Programındaki ders kitabı yazımında dikkat edilmesi gereken hususlar bölümünde kitap yazarlarına uygulamaları gereken öneriler sunulmaktadır. MEB 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında bu önerilerin büyük bir bölümü gerçekleştirilememiştir. Bu öneriler yeni yazılacak tarih ders kitapları için şu şekilde özetlenebilir:

- Ünite girişlerinde öğrencileri motive edebilecek bir kurgunun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu kurgu nitelikli bir soru, bir görselin analizi, nitelikli bir tartışma ortamının kurgulanması gibi pek çok şekilde yapılabilir.
- Tarih ders kitaplarında farklı türden edebi ürünlere daha fazla yer verilerek, tarih-edebiyat ilişkisi güçlendirilmelidir.
- Görsel kaynakların sayıca çokluğu onların işlevselliği anlamına gelmemektedir; bu kaynaklar metni süsleyen dekorasyon aracı olmak yerine, öğrencinin bilgisini zenginleştiren, onu bilgiye ulaştıran bilgi kaynakları olarak kullanılmalıdır.
- Ders kitaplarının yazımında zengin bir literatürün kullanılması zorunluluğu vardır, fakat içeriğe hiçbir katkısı olmayan kaynaklar kaynakçaya eklenmemelidir.
- Tarihçilik mesleğinin temelini oluşturan tarihsel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler tasarlanmalı, ortaöğretim öğrencilerinin ilköğretim basamağında elde ettikleri bilişsel, duyuşsal ve psikomotor beceriler görmezden gelinmemelidir.
- Ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme, ünite sonundaki etkinliklerle, ünite içindeki değerlendirme etkinliklerinin bir arada ele alındığı, ürün ve sürecin bir arada değerlendirilmesi şeklinde gerçekleştirilmelidir.

Kaynakça

- Akbaba, B. (2013). Lise tarih ders kitaplarını değerlendirme formunun geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), ss. 26-41.
- Akça, N. (2007). *Demokrat parti iktidarından 1980 ihtilaline eğitim politikaları ve bu politikaların tarih ders kitaplarına yansımaları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Akkoç, A. (2008). *Tarih yazımı ve tarih eğitimi açısından tarihsel bilgi:1930-1950 arası lise tarih kitapları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Aktaş, Ö. (2006). *Cumhuriyet devri tarih ders kitaplarında Rusya imgesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B.(2003). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*, Ankara: Anı.
- Copeaux, E. (2000). *Tarih ders kitaplarında (1931-1993) Türk tarih tezinden Türk-İslam Sentezine*. (Çev. A. Berktaş). İstanbul: Tarih Vakfı.
- Demircioğlu, İ.H. (2009). Tarih ders kitaplarının demokrasi eğitimi açısından değerlendirilmesi: tarih öğretmenlerinin görüşleri, *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*. Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Demircioğlu, İ. H. (2013). Tarih ders kitabı yazımında yeni yaklaşımlar. *Karadeniz Araştırmaları*, 38, ss. 119-133.
- Dugan, S. (2005). *Türkiye’de 1990 sonrası lise tarih dersi kitapları ve tarih öğretimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kabapınar, Y. (1998). Kredili sistem ve lise tarih kitapları. İçinde S. Özbaran (Ed.), *Tarih öğretimi ve ders kitapları* (ss.112-127). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kabapınar, Y. (2003). Bir öğretim materyali olarak hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitapları. C. Öztürk ve D. Dilek (Eds.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: PegemA.
- Küçükahmet, L. (2005). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. Ankara: Nobel.
- MEB (2017a). *Ortaöğretim tarih 9-11 öğretim programı*.
- MEB (2017b). *Ortaöğretim tarih 9 ders kitabı, Devlet Kitapları*.
- Meraç, H. (2006). *Lise tarih ders kitaplarının içerik ve yöntem açısından analizleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pingel, F. (2003). *Ders kitaplarını araştırma ve düzeltme rehberi*. (Çev. N. Elhüseyni). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Safran, M. ve Ata, B.(2003). Öğrencilerin tarih metinlerinden anlam çıkarmalarına yönelik araştırmalara bir bakış. C. Şahin (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. Ankara: Gündüz.

2017 Ortaöğretim Tarih Dersi 9-11 Öğretim Programında Yer Alan “Ders Kitabı Yazımında
Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar”ın 9. Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Yansımaları

- Şimşek, A. (2017). Önsöz. A. Şimşek (Ed.), *Türkiye’de tarih eğitimi*. Ankara: PegemA.
- Yazıcı, F. (2013). Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarında tarihyazımı. V. Engin, A. Şimşek (Eds.), *Türkiye’de tarihyazımı*. İstanbul: Yeditepe.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, M. (2006). *1938-1960 yıllarında Türkiye’de kullanılan tarih öğretim programları ve ders kitaplarının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.